

Forfatter: Ewald, Johannes

Titel: Udrag fra Levnet og Meeninger (DK)

Citation: Ewald, Johannes: "Herr Panthakaks Historie og Meeninger", i Ewald, Johannes: *Herr Panthakaks Historie og Meeninger*, udg. af Johnny Kondrup , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, i samarbejde med Nyt Dansk Litteraturselskab, cop. 1988, s. 87. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-ewald01dkval-shoot-idm140540297392800.pdf> (tilgået 29. november 2021)

Anvendt udgave: Herr Panthakaks Historie og Meeninger

Ophavsret Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen.](#)

↪ Jeg havde, som sagt, tabt min Broder af Synet - og nu rev Skibet mig allerede længer og længer bort, fra den sidste af alle dem jeg hidindtil havde kjendt og elsket i Verden, fra alt Haab om Hjelp eller Understyttelse, som var grundet paa andet, end paa Gud og mit eget alt for modige Hjerter - Som Tovene springe, naar Skibet løber af Stabelen saaledes brast nu enhver af de Forbindelser, som jeg hidindtil havde haft, med mit FædreneLand, mine Forældre, mine Venner - - og jeg foer brusende ud i Verdens vilde Ocean - - Alt det jeg søgte, var mig saa vildfremmed, som alt hvad jeg saa - Jeg eyede ikke en eneste Skilling i min Lomme; og min heele Rigdom bestoed i et Brev med et stort Segl for, en lille Lomme-Pistol, og de forslidte Klæder jeg havde paa Kroppen - Man skulde formode, at disse Betragtninger havde opvakt Tungsindighed, Kummer, Frygt, og selv Fortrydelse hos mig; og man vil destomeer undre sig, naar jeg bevidner, at de just opvakte det modsatte af alt dette i min Sjæl - Jeg har virkelig fra det første, jeg kunde skjønne, haft noget Don Quixottisk i min Character; som et stolt Hjerter der altid indtil Enthusiasme var Elskere af Friheden; i Forening med en hidsig Indbildningskraft, uden Tvivl avlede, og visse Feyl i min Opdragelse bragte til Moedenhed - - Jeg var fra BarnsBeen af en soeren Elsker, en Beundrer af alt det Besynderlige; det hvorved man lettest kunde skille sig fra Mængden, og saaledes blive bemærket, ofte omtalt og peget med Fingre paa - Hvilken Sæd, til sande og glimrende Dyder; om den havde blevet nyttet; og styret i den rette Flugt! - Men saa loed alle mine pedantiske Lærere, ikke en eneste undtagen, sig nøye med at proppe min Hukommelse fuld af Bibelske Sententser, Latinske og Græske Gloser og filosofisk Sladder; uden at en bekymrede sig om, at danne mit brusende Hjerter, eller loed sig det vedkomme, enten jeg kunde tænke og føle, eller ey - De Eventyrer, som jeg med stor Begjærlighed sneg mig til at høre af TjenesteFolkene; var mig ligesaamange Troens Artikler - Min hurtige IndbildningsKraft fandt dem let ikke allene muelige, men selv smukke og meget værde at efterabes - og da ingen gjorde sig Umage for at overtude mig om deres [88](#) Urimelighed, blev de naturligt nok de første Grund-Regler, hvorefter jeg i min lille Hjerne anlagde Planen til mit Liv - Jeg har uden Tvivl, ønsket at seyle paa en Høvel-Spaand, som EspenAskeFiis, førend jeg har ønsket at erobre Verden, som Alexander den Store - Men det er tilforladeligt, at det første, af mine barnagtige Anslag, som jeg kan erindre, var at flyve; det andet var at hverve og anføre en Mængde Dreng, for med dem at erobre Tyrkiet - og det tredje at blive Missionair i Aethiopien, eller et andet Sted, hvor jeg kunde haabe at blive flaaet for Troens Skyld - Jeg anfører dette som en Prøve paa min IndbildningsKrafts Fordærvelse og paa min naturlige Lyst til det besynderlige, eller til at bemærkes - Min Barndoms første Træk, er desuden umistelige, til med Tiden at kunde gjøre Regnskab for det sæere, som uagtet saa mange skarpe Luttreiser, er blevet uudsletteligt i min Character - Man kaldte mine Indfald dengang barnagtige; som de egentlig og i en nøye Forstand var - men man loe af dem; og man burde have grædt over dem - Bør man blot lee af Sæden til Ukrud, fordi den er saa lille? - Man sagde mig ofte nok, at jeg bygte Casteller i Luften; men man hverken hindrede mig i at bygge fleer; eller lærte mig, at blive ved Jorden - Da jeg begyndte, at læse de latinske Historieskrivere, læste jeg dem, efter lovlig Sædvane, blot som Stiile-Bøger; og dem, saavel som alle andre historiske Udtog, uden mindste Valg, uden mindste Anvendelse i Hensigt til Sæderne og Livet - De blev følgelig meer Næring end Gift for det eventyrlige i min Tænkemaade - Da jeg kom i den offentlige Skoole, faldt jeg, for mine Synders Skyld i en Philologs Hænder - det er at sige, han var en purus putus Philologus - For Resten var han virkelig en ærlig Mand, han var ufortrøden i sit Arbeide, og han vilde mig vist vel - Kun Skade, at han stadig troede, at der ikke behøvedes meer til mit, eller nogens Vel, end den ædle Fordeel, at kunde latinsk, græsk og hebraisk bedre, end sit Modermaal. - Om jeg for Resten blev god, eller ond, klog eller dum, var noget, som han sandt at sige, neppe holdt sin Opmærksomhed værd - i det mindste kunde jeg hos ham uden al Tiltale vove de vildeste og farligste Stræger - naar jeg for Resten færdig kunde opregne mine Gloser og mine Regler - men feylede jeg heri; da var ingen Barmhertighed at vente - Som en Art af Recreation, tillod han mig i mine meget faae ledige Timer, at lede omkring i hans vidtløftige Bibliotheqve; og der at læse, hvad for Bøger jeg vilde - De første efter min Smag, som jeg til mit Vanheld, [89](#) opdagede; var de Islandske Sagaer - Ligesaa mange Skrit nærmere til DaareKisten for mig - Tom Jones, som jeg, til min Lykke troer jeg, kort derefter fik laant i Skoelen, forfiinede igjen nogenledes min Smag paa Eventyrer - Endelig fik jeg fat paa Robinson Crusoe - Denne Rousseaus Afgud, kunde saa nær have gjort mig reent forrykt - Det er vist, at jeg, dengang tretten Aar gammel, ikke alleneste fattede det Anslag, men virkelig gjorde en Begyndelse med, at undløbe til Holland, for derfra at seyle til Ostindien, i det fromme Haab, at kunde strande undervejs paa en eller anden ubeboet Øe - En af mine barnagtige Tildragelser, som i andre Hensigter, fortjener ved Leylighed at fortælles udførligere! - Nu var den tydske Krig begyndt; og den gav min romanske Tænkemaade en gandske nye Flugt - Det politiske Raserie, som dengang overfaldt og ventelig ved alle slige Leyligheder vil overfalde de Danske, er altfor bekjendt - Vi var ikke Danske meer; vi var Preuser og Østerriger - I alle VertsHuse, paa alle Torve, KirkeGaarde og andre Samlings-Pladse, førte vi Krigen in effigie, eller egentligere en miniature - Det gik virkelig sjelden af uden braadne Pander - Vor Skoole delte sig strax, som alle andre Selskaber i to Partier, og jeg kom, til en Advarsel troer jeg for min tilkommende Skjæbne, paa det Østerrigske - Om Dagen de beste Venner, trak vi ordentligviis om Aftenen op imod hverandre i fulde Geleeder; og vort Slagsmaal gik saa lidet af med Spøg, at ikke sjelden en eller to af os, maatte bæres hjem - De blotte Næver syntes os snart et alt for barnagtigt Gevær - Steene som vi sloeg haandløst til hinanden med var vore Kugler; og Knive, som vi bandt paa Enden af Kjæppe vore Bajonetter - Det var et virkelig Under, at intet Mord skeede - En Anmærkning, som jeg ikke kan undlade at gjøre, er, at vi virkelig begyndte at blande en Art af Politique i vore smaae Krige - Der var et Chor fattede Skoledreng, som egentlig heed Currender, fordi de var bestemte til at løbe for os andre, og som vi kaldte Corinther, eller Crinther - Disse Corinther var næsten alle store, haandfaste og veløvede i at slaaes - Vi brugte dem, som HjelpeTropper - det er at sige, at det Partie som kunde bringe de fleeste Penge til veye, leyede dem; og var

vis paa Seyeren - Dette gav Anledning, til utallige Staats-Kneb og Cabaler - Vi begyndte at forføre hverandre de meest velhavende Cammerader fra - En rig Ridder blev os langt vigtigere end en stærk - det er at sige, vor Krig begyndte, at blive modern - Men nok om disse Barnagtigheder! - I denne Tid var det, at jeg tilskrev

[90](#)

min Moder et meget vidtløftigt og et meget comisk Brev, hvori jeg forestillede hende, at jeg ikke havde Lyst til andet, end Krigen; og desuden ikke var bestemt til andet - En Engel, skrev jeg omtrent, havde aabenbaret sig for mig i Søvn, og ved at foreviise mig en Kaarde og en Pen, spurgt mig ved hvilken jeg vilde forsøge min Lykke - Jeg havde af skyldig Lydighed imod min Moder, strax grebet efter Pennen - Men han havde satt et Ansigt op derved, som om han vilde æde mig; og soeret paa, at jeg vilde blive det ulykkeligste Menneske, om jeg blev ved mit Valg - - - Heele Frugten af min vittige Opfindelse, var et Brev fra min Moder, hvori hun anbefalede min Rector, at give mig en god Product - Til min Lykke havde jeg ventelig just den Dag, da det ankom, opregnet en Snees Blade af Knollii Vocabularium med Færdighed - Vist er det, at han kun loe af mit Indfald - Jeg blev følgelig, imod min Villie, student, men min Sjæls Tilbøyelighed til det eventyrlige, voxte uden Hindring - Man kan tænke, at jeg i min Stiffaders, en bondefødt Hørkræmmers Huus, og ved det danske Academie, ikke fandt noget, som kunde quæle den - En Omstændighed af de Danskes Kandestøberiske Krig, som jeg med Flid har spart til sidst i disse Betragtninger, er den besynderlige Høragtelse, som man i Almindelighed havde for de Preüsiske Husarer - Grunden hertil kunde i det mindste ikke være tilstrækkelig eller ægte, da Husarerne ved alle Armeer, næst Cosakker, Calmukker og Pandurer, med al Ret, er mindst agtede af alle Tropper - Maaskee, at blot deres Huer og deres Knebelsbarter var Skyld heri - Rimeligere var det kanskee, det dristige, det raske og vilde, som man comisk nok forudsatte hos Folk, der var saa bizarr klædte - Men endnu sandsynligere var det den naturlige Tilbøyelighed som en hver har til Frihed - Husarerne var, i det mindste efter vort Begreb om dem, de frieste blant alle Soldater - Om man kan være Helt under al Subordinationens Tvang, er noget som jeg vil opsætte, at undersøge til en anden Gang - Saameget kan jeg sige strax, at det falder os af Naturen meget vanskeligt at forestille os en Helt i denne Stilling - Hvor liden Deel har dog den kjækkeste Infanterist, jeg vil ikke sige i vor Høragtelse, men selv i vor Opmærksomhed; naar han vel med det koldeste Blod, nøye forretter alle sine Pligter, men paa det mindste Vink af Trommen eller af Majorens Kaarde maae retirere for en Fiende, som han foragter? - Hans Cammeraders Feighed, Generalernes Uforsigtighed, slette Stillinger, uformodentlige Vanheld, hundrede Ting

[91](#)

forene sig i at quæle hans Tapperhed, og enhver ærefuld Gnist deraf - Hertil kommer det, at han forsænket i Mængden sjelden eller aldrig kan bemærkes - Husaren derimod er ofte baade allene og frie - Hans Handlinger og hans Ære staae derfor tiere i hans Magt; og han bliver bedre og tiere bemærket - Dette er kun løse Betragtninger, som jeg med Tiden vil faae Leylighed nok til at undersøge nøyere - Nu vil jeg kun sige, at den ægte Tapperhed omtrænt er den høyeste Punct, som en menneskelig Sjæl kan naae; og at denne, naar den vil opløfte sig til en Dyd, som er saa ophøyet over vor ordentlige Sphære, nødvendig maae finde alle Baand besværlige og hinderlige - det er at sige, at enhver kjæk Sjæl; og selv enhver romansk Sjæl, enhver som ønsker at kunde udmærke sig fra den almindelige Hob, maae nødvendig ansee Friheden for en af de største timelige Lyksaligheder - - Dette bringer mig ved en ordentlig Følge til at tale om det, som jeg i Begyndelsen af disse Betragtninger erindrede; at jeg nemlig fra BarnsBeen af, elskede Friheden indtil Enthusiasme - Dem, som ønske at kjende mig, og i Anledning af mig, nogle af det menneskelige Hjertes skjulteste Afkroge, beder jeg legge meget nøye mærke til dette HovedTræk i min Character - Saavit jeg kan skjønne; har disse to Grundtræk; den Lyst, nemlig, at bemærkes, og den Lyst at være frie, baade først anlagt og siden billedet min Tænkemaade og min Skjæbne - Disse to Tilbøyeligheder har, som jeg før bemærkede, en meget nøye Forbindelse med hverandre - men den ene kan dog tænkes uden den anden; thi endskjønt jeg ikke vel kan være Helt, kan jeg dog meget vel være besynderlig uden Frihed - Nu vil jeg kun tale om denne sidste - Det synes strax, som at min naturlige Stolthed allene skulde være en tilstrækkelig Grund til denne min Lyst at være frie - Enhver Sjæl, som føler sin fulde Værd, og endnu ikke er fornøyet dermed; enhver Sjæl som finder en uimodstaaelig Drift i sig til at stige op over Mængden; vil naturligviis ansee alle de Baand der paalægges den af dem, som den vil opløfte sig over, for besværlige og modbydelige - Men dog var der vist endnu en anden Grund til min Lyst at være frie, en som bestemte den langt nøyere; en som tvang mig nogenledes til netop at blive Avanturier, og gjorde mig det næsten umueligt at blive enten Helt, eller Staats Forræder - Det var en vis mig naturlig Magelighed - Jeg skulde gjøre mig selv aabenbar Uret, om jeg ved denne Art af Magelighed vilde have en Afskye for

[92](#)

alt Arbeide forstaaet - Jeg tænker desuden at have overbeviist vort Publicum om det modsatte. Heller vil jeg ikke tilkjendegive en Modbydelighed for alt paalagt Arbeide - Endskjønt dette allerede nærmer sig meer til Sandheden, er det dog ikke sandt i en nøye Forstand - Jeg skulde desuden herved kun gjøre en Zirkel; thi paa denne Maade, blev min Lyst til Frihed Skyld i min Magelighed, ligesom jeg har paastaaet, at denne var det i hiin - Men jeg forstaaer den Svaghed, snart at kunde blive træt og kjæd, af ethvert ordentlig bestemt, enformigt og vedvarende Arbeide - Jeg veed ikke om jeg forklarer mig tydeligt nok - Jeg vil søge at oplyse det med et Exempel - Jeg skulde nemlig i Hensigt til Arbeidet, slet intet for mig modbydeligt have fundet i at blive Præst, og at holde 60 Prædikener om Aaret; ifald det havde kundet tillades mig, at holde dem naar jeg vilde; f.E. syv i en Uge, og slet ingen i et Par Maaneder; eller to hundrede i et Aar; og slet ingen i de to følgende - Men at paatage mig Aar ud og Aar ind, at prædike engang hver Søndag; dertil havde jeg neppe Taalmodighed nok - Dette strider slet ikke imod det, som jeg oventil har sagt om min Stivhed i at udføre de Planer, hvorpaa jeg engang havde begyndt - Thi jeg valgte aldrig eller meget ugjerne Planer, hvori jeg kunde befrygte saadanne enformige, ordentlig tilmaalte og vitløftige Arbeider - Og naar de imod min Formodning

eller ved en Hændelse løb ind deri; da var min Undseelse for at gaae tilbage, det som jeg kalder min Stolthed, og min Egensind mig i Stedet for al Taalmodighed - Af disse Aarsager havde jeg, førend min eventyrlige tydske Reyse, ligesaa stor Afskye for at blive Infanterist, som jeg havde Lyst til at blive Husar; og da Omstændighederne tvang mig til at blive det første; stræbte jeg af alle Kræfter at komme i Feldten i det Haab, at mine Forretninger da skulde blive meer utvungne og afvexslende; men saalænge jeg var nødt til at blive i Guarnison, var det min Egensind, min Stolthed allene, som hindrede mig i at skrive til mine Forældre, for at blive udløst - Af disse Aarsager har jeg og altid kun skrevet smaae Bøger - og naar jeg for Alvor engang har begyndt paa et noget vidtløftigere Arbeide; har jeg altid maattet bruge to Forsigtigheder, om jeg ellers vilde have det udført - den ene, med en blind, halsstarrig og uafsladelig Iver at haste dermed, indtil jeg var kommet over HalvVeyen; den anden, at prale deraf til alle dem jeg kunde faae fat paa - Jeg kunde da haabe, at i den ene Hensigt Rimeligheden selv, og en naturlig Modbydelighed for at [93](#) spille saameget af mit Arbeide; og i den anden Undseelse, eller Stolthed, vilde hindre mig i, at lade det ufuldført - Uden disse Precautioner kunde jeg nogenledes være vis paa, at det blev liggende - Af disse samme Aarsager, har jeg meget vel kundet blive en Diogenes, men aldrig en Alexander -